

תגובות

הפרשת תרומות ומעשרות בבצל לבן / הרב יהיאל איתמר

ב'אמונת עתיך' 143 (תשפ"ד) עמ' 68, כתב הרב יהודה הלוי עמיחי שליט"א אודות בצלי החורף הנשתלים מבצלצולים, שהדרך היא שבשנה אחת זורעים זרעים הנעשים בצלצולים קטנים מאוד, ובשנה הבאה נועצים אותם בקרקע שיוציאו בצלצולים חדשים, האם הבצלצולים כבר התחייבו במעשרות בטרם נעיצתם בקרקע בשנית, וכן כאשר נלקטו בשנה אחת וישבו וננעצו והוסיפו בשנה השנייה מעורב בהם מטבל שתי השנים, ומסקנתו שם שאין צורך להפריש מן הבצלצולים בטרם נשתלים מחדש להיעשות בצלים גדולים או להתפצל לבצלים נוספים, וכן שאם זרע והוסיפו אין בהם טבל לשתי השנים כיוון שלא נטבלו לפני נעיצתם בשנית. והנה סתם הרב ולא פירש ולא חילק בין המקרים והאופנים השונים:

(א) מבואר בירושלמי בשם התוספתא שאם עקר את הלפת והצנונות על מנת להוציאם לחו"ל, או להפקר או לנכרי, חייב להפריש מהם תרומות ומעשרות שזהו גרנם למעשר. ולפי זה הבצלצולים העומדים להינעץ שוב בערבה חייבים בתרומות ומעשרות, שהרי אנו דנים את הערבה (בחלקה הדרומי) כחו"ל ואם כן זהו גרנם למעשר. ואף שהיו מרבתינו שחששו שכל הערבה נחשבת ארץ ישראל, מכל מקום למעשה ההוראה בכל ועדי הכשרות היא לפטור את הערבה מתרומות ומעשרות, ועל כן אי אפשר לאחוז בחבל משני צידיו - לפטור את הערבה מתרומות ומעשרות, מחד, ולפטור את הבצלצולים העומדים להישתל בה, מצד שני. אמנם הרמב"ם לא הביא את דין התוספתא, מכל מקום הרדב"ז² ו'חסדי דוד' כתבו שהרמב"ם נקט כן לדינא אלא שהביאה בקוצר לשונו, ועל כל פנים עומדת לנגדנו התוספתא והירושלמי וצריכים אנו למורה שיקל בזה כנגדם.

(ב) אם עקר את הבצלצולים בשנת מעשר שני ונעצם בארץ ולקטם בשנת מעשר עני, או אם עקר אותם בשנת מעשר עני ושתלם ולקטם שוב בשנת מעשר שני נחלקו בזה בירושלמי רבי מנא ורבי יוחנן, אם חייב להפריש לפני הנעיצה מכיוון שמן התורה טבל בטל ובכך הוא מפקיע אותם מחיוב מעשר אחד לחיוב מעשר אחר. ולפיכך בצלים שעקרו אותם בשנה זו שהיא שנת מעשר שני, וישבו לשתול וללקוט אותם בשנה הבאה שהיא שנת מעשר עני, לדעת רבי יוחנן חייבים בתרומות ומעשרות לפני שישוב לשתול אותם. וב'חזון איש'³ נקט לדינא כדברי רבי יוחנן.

(ג) ה'חזון איש'⁴ נטה לומר שאם עשה מהבצלים גורן חייב להפריש מהם תרומות ומעשרות לפני ששב לשתול אותם, וכל הסוגיה מדברת בעוקר ושותל בלי לעשות מהם

1. ירושלמי, מעשרות פ"ה ה"א.

2. רדב"ז, על הרמב"ם הל' מעשרות פ"ו ה"ג.

3. חזו"א, שביעית סי' ס"ק ג.

4. חזו"א, מעשרות סי' ז ס"ק יב.

גורן. כמו כן, ה'חזון איש'⁵ נטה לומר שלשיטת הרמב"ם בצלצולים שמייבש אותם, ושותל אותם כך שאינם מתפקדים כשתלים חיים הממשיכים את רצף הגידול אלא שהעיניים שבעוגת הבצל נובטות ומוציאות בצלים חדשים, חייבים בתרומות ומעשרות לפני שתילתם, והסוגיה מדברת רק בבצלים המתפקדים כשתיל חי הממשיך ברצף גידול אחד. ומלבד כל זה יש לדון במה שפשוט לו לרב עמיחי שבצל שלקט בשנה אחת ושוב שתל אותו בשנה שנייה ולקט אותו, אם לא נטבל לפני שחזר ושתלו אין בו טבל לשתי שנים (כי לא נחשב 'גורן' כמבואר במאמר), וזה תמוה, שהרי שנת הירק היא בתר לקיטה, ולא בתר שנת גמר המלאכה, ובצל זה חלקו נלקט בשנה זו וחלק ממנו בזו שקדמה לה. וכן מצאנו במפורש במסכת שביעית⁶ לגבי לוף, וכפי שפירש שם הר"ש שמדובר בלוף שנלקט בשביעית וחזר ושתלו ולקטו בשמינית, ושביעית וחולין מעורבים בו, ואף שחזר ונשתל יש בו דין שתי השנים, ולא מדובר שנעשה בו 'גורן', ולכאורה הוא הדין למעשר, שאם לקטו בשנה אחת ושתלו, ושוב ולקטו לשנה אחרת, יש בו דין טבל לשתי השנים.

תגובה לתגובה / הרב יהודה הלוי עמיחי

להלן תגובתי למה שכתב הרב יחיאל איתמר לפי סדר האותיות.

א. התוספתא⁷ לא הובאה להלכה, ואף שהוזכרה בירושלמי בספרי הפוסקים לא נזכרה. בנוסף, יש הבדל בין מה שמובא בתוספתא לבין נדון דידן. התוספתא מדברת על מקרה שעוקר שתילים כדי לנוטעם בחו"ל או לצורך זריעה. בשני המקרים העוקר עצמו מפקיע בידיים את השתילים מחיוב מעשרות, ולכן כשהוא חוזר ושותל אותם, הוא חייב להפריש תרומות ומעשרות. אבל בנדון דידן אין הוא מוציא את השתילים לחו"ל שהוא מקום פטור, והוא אינו עוקר את חיוב מעשרות שהרי חוזר ושותל אותם לשם המשך גידולם וכאשר הבצלים יגדלו - שוב יתחייב במעשרות, לכן הם לא התחייבו בתחילה.

לגבי חיוב תרומות ומעשרות בערבה, להרבה פוסקים⁸ יש חיוב תרומות ומעשרות בערבה, לכן נראה שאין לחוש לכך.

ב. נאמר במשנה (מעשרות פ"ה מ"ב): 'העוקר לפת וצנונות מתוך שלו ונוטע לתוך שלו לזרע חייב מפני שהוא גורן'. בירושלמי⁹ מובאת מחלוקת. לדעת רבי מונא דווקא הנוטע לזרע חייב במעשרות שבכך מפקיע מחיוב מעשר ולכן חייב מיד, אבל הזורע לאכילה הרי זה פטור כיוון שיפריש בשעת הלקיטה של הירקות. לעומת זאת רבי חייא בשם ר' יוחנן סבור שלא דווקא בזרע לזרע חייב, אלא גם אם עוקר וזורע לטובת הצמח הרי זה חייב מיד. הירושלמי שואל על רבי יוחנן, הרי במשנה נאמר שאין להם גורן אחר ואם נוטע לגופן הרי יש גורן אחר, ומתרץ הירושלמי שדעת ר' יוחנן שמוציא משני לשלישי או

5. חזו"א, שם ובס"ו ס"ק ח.

6. משנה, שביעית פ"ה מ"ג.

7. תוספתא, מעשרות פ"ג ה"ט.

8. הרצ"פ פראנק במקראי קודש פסח ח"ב, ס' נח עמ' 201; שו"ת ישכיל עבדי ח"ו ס' ב ס"ק ג-ד: הרב עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ח עמ' קצד; הרי"מ טוקצינסקי בעיר הקודש והמקדש, ח"ג פרק יט עמ' רמז-רמח.

9. ירושלמי, מעשרות פ"ה ה"א.

משלישי לרביעי. הרמב"ם¹⁰ פסק במפורש כדעת ר' מונא שלזרע חייב ואילו לאכול פטור, ולא התקבלה להלכה ההבחנה בין שנה שנייה ושלישית שנאמרה לדעת ר' יוחנן. ועיין ב'מראה הפנים'¹¹ שכתב שהרמב"ם פסק כרבי מונא ולא כדעת ר' יוחנן כיוון שפשט המשנה והתוספתא כר' מונא.

ג. לא שייך 'גורן' אלא בדבר שנגמרה מלאכתו וכאן השתילים הללו לא נגמרה מלאכתם שהרי הכול עוקרים כדי לשוב ולזרוע לצורך המשך גידולם. לכן לא שייך כאן גורן אף על פי שיש כבר בצלים קטנים כי זה דרך גדילתם ואין כאן גורן. ואמנם אין כאן חיוב בעקירה הראשונה מכיוון שידוע שיצטרכו לזרוע שוב, וממילא אין חיוב תרומות ומעשרות בלקיטה הראשונה אלא בלקיטה השנייה.

גידול הבצל / הרב יחיאל איתמר

במאמר שפורסם ע"י ד"ר מדרכי שומרון ב'אמונת עתיך' 143 (תשפ"ד), עמ' 62-67, אודות גידול הבצל הובאו דבריו של פרופ' חיים רבינוביץ' כי לפי המציאות הידועה בזמננו, בגידול בצל מבצלצולים, הבצל החדש אינו כולל בתוכו אף חלק מן הבצל הישן, והוקשה על פי זה מדוע בצל נחשב 'אין זרעו כלה'. ליישב את הדברים הוצע במאמר (עמ' 66) שהמשנה¹² עוסקת בבצל ששותלים שלא נכנס לתהליך של תרדמה, המשך הגידול של הבצל יכלול בתוכו גם את הבצל שנטמן באדמה, ומכאן הגדרתו כצמח ש'אין זרעו כלה', זאת בניגוד לבצלצולים המתכלים לגמרי. ממאמר זה עולה שכאשר שותלים בצל או שום לאחר תקופת התרדמה הם נחשבים כ'זרע כלה'. קשה מאוד להלום ביאור זה בדברים המפורשים בידינו מן המשנה, הגמרא, ראשונים ואחרונים. בצל שנעקר לפני סיום ההתבצלות וכניסה לתרדמה, וחזר ונשתל, אכן, ודאי דינו כזרע 'שאינו כלה'. מבחינה מציאותית ואף מבחינה הלכתית דינו זהה לצמח חסה שנעקר באמצע גידולו וחזר ונשתל, שאף הוא נחשב 'אין זרעו כלה' כמבואר בגמרא¹³ לגבי שיבולת שעקרה ושתלה שוב, וכך גם בראשונים.¹⁴ בהעברת ירק באמצע גידולו אין הבדל בין בצל ושום לשאר ירקות. חז"ל מגדירים דווקא בצל שום ולוף כ'אין זרעם כלה'. בגלל התכונה המיוחדת של צמחים אלו, שאינה קיימת בשאר ירקות. שהרי אין הבדל במציאות בין העברת בצל להעברת חסה באדמה. כל מי שמתמצא בעולם הצומח יודע כי ייחודם של בצל, שום ולוף (בלי להיכנס לשאלת זיהוי המדויק) הוא בכך שהם צמחים 'גיאופיטים' - צמחים בעלי איבר אגירה וניצן התחדשות אחר תקופת תרדמה. למרות שהדברים אינם זקוקים לראיה, ניתן להביא להם כמה ראיות. במסכת תרומות¹⁵ נחלקו חכמים ורבי יהודה אם שום נחשב 'זרע כלה'. אין מדובר שם בשתילים ואם כן כיצד תתבאר מחלוקתם?¹⁶ אם מדובר בהעברת שום

10. רמב"ם, הל' מעשר פ"ו ה"ג.

11. מראה הפנים, על הירושלמי מעשרות פ"ה ה"א ד"ה לזרע.

12. משנה, תרומות פ"ט מ"ו; נדרים נז ע"ב בכל הסוגיה שם.

13. מנחות סט ע"ב.

14. ראשונים במסכת פסחים דף לד ע"א.

15. משנה, תרומות פ"ט מ"ה.

16. וראה במאמרו של הרב אלחנן בקרמן, הליכות שדה 223 (תשפ"ג), הצעות לביאור המחלוקת על פי

דברי הראשונים שם במשנה.

תוך כדי גידולו בשנה הראשונה לפני סיום צמיחתו, וכי יעלה על דעת מאן דהוא שהוא נחשב 'זרע כלה'? וכמו כן איך ניתן לפרש את סוגיית 'גידולין' ו'גידולי גידולין'?¹⁷ האם בכל סוגיות אלו מדובר בבצל תוך כדי תקופת גידולו, שנעקר וחזר ונשתל, וחזר ונשתל... עד ארבע פעמים? אתמהה! וכך מפורש ברש"י,¹⁸ ששותלים בצל אחד ומתפתחים ממנו ארבעה או שישה בצלים, ועל כך כותב רש"י שהוא נחשב ל'זרע שאינו כלה' האם נוכל לשלול את כל דברי הראשונים והאחרונים?! המשנה בשביעית¹⁹ מדברת על עלים ירוקים הצומחים מן הבצל הישן. שם ללא ספק מדובר על צמיחה של בצל יבש המתעורר מתקופת תרדמה. וכי אפשר לפרש אחרת? אפשר להביא ראיות רבות, אך אין צורך בראיות כאשר ליבת הסוגיה מוכיחה את הדברים. עצם הדיון במשנה על בצל ושום כצמחים שאין זרעם כלה, מוכיח שמדובר בשתילת בצלים לאחר תקופת תרדמה. אכן, הקושיה שהעלה ד"ר מרדכי שומרון, היא קושיה גדולה, ועל כך נכתב מאמר מקיף ב'הליכות שדה',²⁰ והובאה שם הקושיה בשם ה'חתם סופר' שיישב את הדברים. גם אם נחפש דרכים נוספות ליישב את הדברים, עצם קושייתו של ה'חתם סופר' מוכיחה שהיה פשוט לו שמדובר בשתילת בצלים לאחר תקופת תרדמה. להשלמת הדברים אביא את דברי ה'חזון איש' (טהרות סי' א ס"ק י) המתאר היטב את התפרקות הבצל הישן והתחדשותו במושגים מדעיים של מטבולים וחילוף חומרים וזו לשונו:

הכא אין כאן בצלים ישנים כלל, דהיניקה והצמיחה ממוגגת את גשמה ופרידה לאטומים וחוזרת ומרכיבה ומחדשה. תדע שהרי הישנות מאשתקד מרקיבות וזו החדשה מתקיימת כפירות שנה זו.

עייין גם ב'נחלת ברוך',²¹ 'חזון איש'²² משם עולה שכולם פירשו שמדובר בשתילת בצל יבש שלא נותר ממנו מאומה לאחר גידול הבצל החדש. בכל עניין זה הרחבתי במאמרי שפורסם ב'הליכות שדה',²³ בהגדרתם של חכמינו זכרונם לברכה, כאשר בצל חדש גדל מכוח בצל ישן, נחשב שמעורב בו הבצל הישן. יהיה איזה טעם שיהיה, בין אם הדבר מובן במציאות בזמננו ובין אם אינו מובן, אך זה מה שכתוב במשנה.²⁴

17. משנה, תרומות פ"ט מ"ד; נדרים נז ע"ב.

18. רש"י, פסחים לד ע"א.

19. משנה, שביעית פ"ו מ"ג.

20. הליכות שדה 222 (תשפ"ג), עמ' 59-73.

21. שו"ת נחלת ברוך, סי' כב.

22. חזו"א, מעשרות סי' ו ס"ק ח, ט.

23. הליכות שדה 227 (תשפ"ד), עמ' 66-73.

24. כפי שהצעתי במאמרי שם ניתן להבין שהקריטריון להגדרת 'אין זרעו כלה' עולה מדברי המשנה שביעית פ"ג מ"ג על עלי בצל שצמחו בשביעית - לדעת רוב הראשונים (יעוין מה שפירשו הר"ן ושאר מפרשי הגמרא בנדרים נח ע"א) מדובר שם על דינם של עלי הבצל, ולא על הבצל, שהם עלים חדשים ואף על פי כן נחשבים כגידולים שמעורב בהם מן הבצל הישן. אין כל ספק שעלים אלו הם חדשים ולא מעורבים בהם חלקי עלה מן העלים הישנים. ואם כן יש להבין למה נחשב ש'אין זרעו כלה'. נראה כי טעות בידנו בהגדרת 'אין זרעו כלה'. 'אין זרעו כלה' אין פירושו רק כאשר הזרע מעורב בפועל בתוך החלק הגדל, כמו בחזרת, בה 'זורעים' שורש והוא עצמו מתעבה, אלא כל מה שגדל מתוך הזרע הנאכל (בצל) בעודו קיים, נחשב שהבצל הישן מעורב בו כיוון שהוא גדל מכוחו. בדיוק כמו עלי בצל מתוך בצל שיצא משביעית לשמינית. דבר זה אינו קורה בשאר מיני ירק, כי ברוב הגידולים האחרים הזרע מרקיב בטרם יגדל החלק הנאכל שבצמח החדש, אך בבצל - הן בבצל עצמו הן בעליו, החלק החדש

שוכר משדרות שהתפנה / הרב יחזקאל דאום

ב'אמונת עתיך' 142, עמ' 32, פטר הרב בראלי שוכר שהתפנה מביתו בשדרות מתשלום דמי השכירות, וחייבו בתשלום מופחת מדין 'נהנה', משום שהחפצים נשארו בבית. יש להדגיש שפסק זה נכון כאשר הדיון הוא על החודשים הקודמים לתביעת המשכיר ואז שייך חיוב מדין נהנה, אך אם אנו פוטרים את השוכר מכאן ולהבא בתשלומי יתרת החוזה - למשכיר אין מחויבות להמשיך את החוזה ללא תשלום מלא. ומכיוון שכך יכול הוא לדרוש מהשוכר שישלם מאה אחוז משכר הדירה, ואם לא יוציא את חפציו מהדירה לאלתר. המשכיר יוכל גם לרשום בכתובת שוכר אחר מה שעלול לשלול מהשוכר חלק מהמענקים שהמדינה נותנת.

בית דין שפסק ללא נימוקים / הרב יחזקאל דאום

ב'אמונת עתיך' 142, עמ' 37-38, דנו מכוון 'משפטי ארץ' בבית דין שכתב פסק דין ללא נימוקים. קודם כול יש להעיר שאין בתשובה מענה ברור לשאלה. השאלה הייתה אם מותר לערער על פסק דין של בורר שלא נימק את הפסק, אך התשובה עסקה בשאלה העקרונית האם ומתי צריך לכתוב נימוקים. לענ"ד ברור שאסור לפנות לערכאות נגד בית דין כשר שפסק כדין אף שבאמת רצוי הלכתית וציבורית לכתוב נימוקים, ורצוי להבהיר זאת. ייתכן גם שהיו לבית הדין סיבות טובות לכך ובי"ד אחר בי"ד לא דייקי'.

שמתחיל לצמוח בו, צומח בעוד הבצל המקורי עדיין נמצא והרי הוא 'אוכל' ממנו, וממילא נחשב שהוא מעורב בו. גם אם לא נקבל הצעה זו, קשה, כאמור, להעמיד את דברי המשנה, הגמרא והראשונים בהעברת בצלים באמצע גידולם.

מכון התורה הלאומי
כפר דרום ת"ו - ניצן

FERTILITY, MEDICINE, HALACHA

WHERE HALACHA MEETS TECHNOLOGY

מכון כתר
לכלכלה על פי התורה

MISHPETEI
ERETZ
Institute

משפט לעם
סדרות

THE TEMPLE INSTITUTE

Koshrot
Kashrut Advisory Service

Schlesinger Institute
for Medical-Halachic Research
Shaare Zedek Medical Center, Jerusalem

Halichot Am Israel Organization
Universal Center of Mishpat haTorah

Torah
and State
Center

CHOTAM - Prioritizing Jewish Values

ודיה אמונת עתיד
חסן ישועת
חכמת ודעת
יראת ה' היא
אוצרו:

Emunat Itecha

The platform for articles combining
Torah study and its practical application
in the Land of Israel

Tammuz 5784 144

בחרה לעמוד התוכן